

Samoa

PREPARE
PACIFIC

O LE FA'AGÄSOLOGA
O TUI PUIPUI O LE
KOVITI-19
MO TAGATA SAMOA

TUSITA'IALA

Updated 25th June, 2021

Tusi Ta'iala

Updated 25th June, 2021

O LE FA'AGĀSOLOGA O TUI PUIPUI O LE KOVITI-19 MO TAGATA SAMOA

Matou te malamalama o lo'o iai lou popolega ile faia o lou tui puipui. Matou te manana'o e fa'asoa atu ni fa'amatalaga e fesoasoani ia te oe ma lou aiga, e sauniuni ai pe a o'o i le taimi e fai ai lou tui puipui.

O ai e agava'a ile tui puipui?

O lo'o taumafai le Malo o Niu Sila ina ia ave le fa'amuumua o le tui puipui o le Koviti-19 mo i latou uma o lo'o sili ona lamatia ile fa'ama'i. E mafai ona faia nei loa lou tui puipui pe afai o oe:

- O se tagata Pasefika ua atoa le 16 tausaga o lona soifua pe sili atu foi
- O se tagata faigaluega i galuega pito i luma pei o tausua soifua, i nofoaga fa'anofoesea po'o nofoaga e i le tuaoi
- Nofo pe faigaluega i nofoaga o tagata matutua
- Po'o ua sili ona lamatia ile afaina i vaega tuga o le Koviti-19

E mafai fo'i ona faia lou tui puipui pe afai e te nofo i Aukilani i Saute ma:

- e iai ni ou ma'i tumau pei o le ma'i sela, ma'i ole fatu, ma'i suka, ma'i ole māmā ma fatu ga'o
- e iai se lē atoa'atoa
- e maua ile ma'i tō pe ma'itaga

O tagata uma e aofia i vaega nei, o le a maua se imeli po o se text, e vala'aulia ai oe e sa'ili sou avanoa i luga o le initaneti po o le Vaccination Helpline. Afai o oe po'o lou aiga e le'i mauaina se feau po'o se fa'a'ailo, vala'au nei loa le Vaccination Helpline ile

0800 28 29 26

Vala'au le numera lenei ile va o itula o le 8:00am–8:00pm, 7 aso o le vaiaso

O auaiga ma ē e tausia tagata, ua agava'a nei mo le tui puipui

Afai o lo'o e nofo fa'atasi ma lou auaiga, pe o oe fo'i o lē tausia se tagata e agava'a mo le tui puipui, ua mafai nei ona fai lou tui puipui ile taimi nei fa'atasi ma lou auaiga..

Aisea ua amatalia ai tui puipui i Aukilani i Saute

O le Koviti-19 i Niu Sila, e ulufale mai ile atunu'u e ala lea i nofoaga tuāoi, ma ua matua lamatia ai le au faigaluega ile pisia ile vairusi. E toatele o tatou tagata Pasefika e faigaluega i galuega ile tuāoi e pei o latou e i le laina i luma (frontline) po'o galuega e tataua ona faia/ fa'atino (essential services). I le ma lea, o le malae va'alele fa'ava o malo o lo'o i Aukilani i Saute, e ono avea ai le tatou nofoaga e pito i sili ona lamatia ile Koviti-19. O le tele o ma'i o le Koviti-19 ua matauina i Niu Sila, ua iai le a'afiaga o le pitonu'u o Aukilani i Saute.

O tagata uma o lo'o i luga o le lauele'ele o Niu Sila e 16 tausaga ma ova atu, tusa pe lē nofo mau, e agava'a mo le tui puipui

Ua fa'aailoa mai e le Malo, so'o se tasi o lo'o i iai i lauele'ele o Niu Sila, e mafai ona fai tui puipui, tusa lava po'o le a le tulaga o lo'o iai a latou femalaga'aiga.

E iai nai fa'amatalaga tau oe, e fia maua mai, e fesoasoani e iloa ai, po'o ai uma o lo'o i Niu Sila ua uma ona fai tui puipui. O nei fa'amatalaga, e le fa'alauiloaina fa'alaua'itele, ae teu malu ile Resitara o tui puipui ole Koviti-19 a le atunu'u.

E tatau ona 16 ou tausaga pe ova atu fo'i ona agava'a lea mo le tui puipui. O le tui puipui e leai se totogi.

O a fea o le a maua ai e tagata lautele le tui puipui?

O le polokalame o le tui puipui mo le lautele o Niu Sila atoa, e amata ia Iulai 2021.

O lo'o lava tui puipui mo tagata uma i Niu Sila. Matou te fa'amalosí'au atu ai i tagata Pasefika uma o lo'o agava'a mo le tui puipui, ina ia vave o'o mai loa manū e le'i oo ile amataga o le polokalame autū o le tuiga.

O a ni vaega o lo'o i totonu o le Vailaau?

O le vailaau o le tui puipui o le a e mauaina, ua fa'aigoa ole Pfizer vaccine. E le se vailaau e iai se vairusi ola, o lona uiga, e leai se vairusi ola o le a tui i totonu o lou tino, E le mafai ona e maua ile Koviti -19 mai lenei tui puipui. O le vailaau o le a tui i totonu o lou tino ua taua ole Messenger RNA. O le Messenger RNA, e le fou, ua leva fo'i ona fai su'esu'ega iai ile tele o tausaga mo isi fo'i fa'amai pipisi, pei o le fulu masani.

E sili ona lamatia tagata matutua

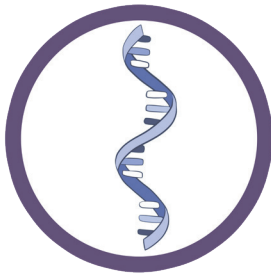
O le galuega a le tui puipui?

O le Messenger RNA na te a'oa'oina sela (cell) o le tino, e gaosia ni polotini (protein) e fa'aosofia ai le puipuiga fa'alenua o lou tino e fausia antibodies. (polotini e tete'e ai i siama ma vairusi). O nei antibodies, e fesoasoani e puipuia lou tino mai vairusi e fetaia'i ma oe, e pei o le Koviti-19.

O le vailaau e le nofo i lou tino mo se taimi umi, pe a ma ni nai aso. E uma loa na momoli le feau ile tino e gaosia le puipuiga fa'alenua e te'ena ai i vairusi, ona fa'ata'ape loa lea e le tino le Messenger RNA i ana auala masani.

E le a'afia lou DNA ile vaila'au i so'o se auala

O le Messenger RNA e le mafai ona ulufale ile vaega ole sela (nucleus) o loo iai o tatou DNA. o le ala lea e le a'afia pe afaina ai o tatou DNA.

RNA

DNA

E mana'omia le faia o ou tui puipui e lua

- E mana'omia le faia o ou tui puipui e lua, 21 aso pe 3 vaiaso e va ai.
- A uma lou tui puipui muamua, o le maua sina ou puipuiga mai le Koviti-19.
- O lou tui puipui lona lua , o le a fa'ateleina ai lou puipuiga aga'i ile vairusi o le Koviti-19.
- O le mae'a ai o ou tui puipui, o le a fesoasoani lea ile puipuiga fa'alénatura a lou tino, ina ia lava le malosi e tete'e ai ile fa'ama'i.

E mana'omia le faia o ou tui puipui e lua, 21 aso pe 3 vaiaso e va ai

A uma lou tui puipui muamua, o le a e maua sina mai le Koviti-19

O lou tui puipui lona lua a o le a fa'ateleina ai lou puipuiga mai le vairusi o le Koviti-19

O le vaila'au ole tui puipui e saogalemū

Ua ma'utinoa o le vaila'au ole Pfizer e saogalemū, auā ua tele masina o faia su'esu'ega fa'afoma'i ile silia ma le 40,000 tagata. Talu mai lena taimi, ua miliona tagata o le lalolagi e ese'ese tausaga, itupā ma aganu'u ua uma ona fai o latou tui puipui ma ua telē le fa'amanuiaina.

Mai nei su'esu'ega, ua tatou iloa ai, o le tui puipui, e lelei tele lona saogalemū.

Ua matou fa'aopo'opo nisi auala e saga fa'amautuina ai lou saogalemū

O le avanoa e tete'e atu ai lou tino ile tui puipui, e sēasēa tupu, ae a tupu fo'i, ua lava tapena le au faigaluega o lo'o fai tui puipui, e tali vave ai mo lea fa'afitauli pe a tula'i mai.

E mo'omia lou fa'atali mo le 20 minute pe a uma na fai lou tui puipui, e mata'itū ai oe ese tausī soifua po o se foma'i ina ia ma'utinoa lou saogalemū. O nisi nei fa'aete'etega sa masani ona faia i aso ua mavae e aofia ai tui puipui o le fulū.

O le tui puipui, e saogalemū mo tagata matutua ma tagata e maua i fa'ama'i ōgaōga o le soifua

E taua tele i tagata matutua ma latou e maua i fa'ama'i ōgaōga o le soifuaga, ona fai a latou tui puipui, aua o latou ia o lo'o sili ona lamatia i a'afiaga matuiā o le Koviti-19 nai lo isi tagata.

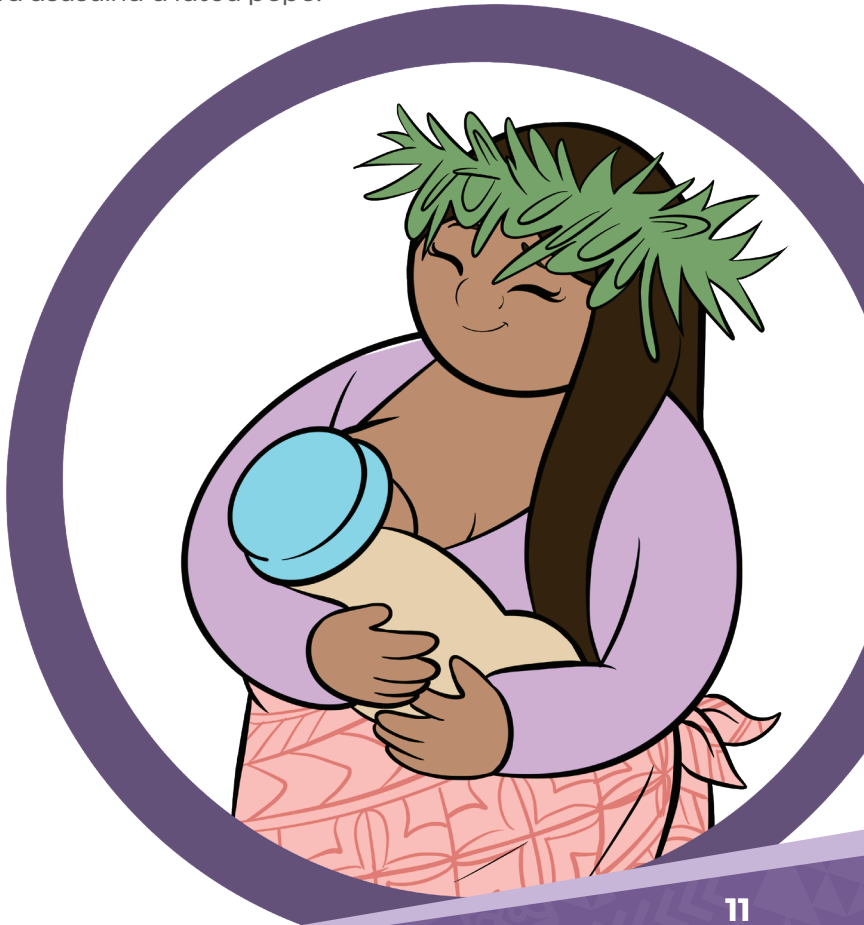
E itiiti lava se vaega o tagata e le mafai ona faia o latou tui puipui, ae o le a fesiligia oe i ou ma'i autu, atoa ma ni fuala'au po'o ni vaila'au o lo'o e inuina, a'o le'i faia lou tui puipui.

O le tui puipui e saogalemū mo tinā ma'itaga

Afai o ē ma'itaga ae ua e filifili e fai lou tui puipui, e mafai ona vave maua lou avanoa. E taua tele le fa'atalanoa o lau fa'atosaga po'o lau foma'i fa'aleaiga, pe afai e iai ni ou atugāluga fa'alesoifua maloloina

O le tui puipui e saogalemū mo tina o lo'o fa'asusuina a latou pepe

E le'o iai ni atugaluga mo le saogalemū ua fa'aalia mai, mo tinā o lo'o fa'asusuina a latou pepe.

O a'afiaga e te ono a'afia ai e tai tutusa ma isi tui puipui

O le tui puipui e tui i lou ogalima. O tagata ua fai o latou tui puipui, e masani ona lipotia le tigā o le lima ma lagona le lēlava.

O isi a'afiaga e lipoti mai e isi tagata, o le tigā o maso ole tino, ole fiva pe oso le fa'ama'alili ma lagona le lē malosi.

O le tele o nei a'afiaga e a'afia ai tagata, ua na o sina taimi e lagona ai.

O a ni auga o le a e lagonaina?	O mea e mafai ona fesoasoani	O afea e amata ai
Tiga le vaega na tui, niniva le ulu pe lagona le fa'aivaiva. O nisi ia o auga e masani ona lipotia.	Tu'u se ie susu po'o se aisa ile vaega sa tuiina. Tu'u iai mo se taimi pu'upu'u. Aua le milia pe fofo le vaega o le tino sa tui.	I le va o le 6-24 itula
Tiga maso, lagona le fa'ama'ima'i, fa'ama'alili, fiva, tiga so'oga o ponaivi pe lagona le fia pua'i (e ui lava o auga nei pe a uma lau tui puipui lona lua).*	Malolo lelei ma ia lava le inu vai. Inu le fuala'au o le paracetamol po'o le ibuprofen. Mulimuli i fautuaga a le na gaosia fuala'au. Saili le fautuaga mai lau tausi soifua po'o le foma'i pe a fa'ateteleina auga.	I le va o le 6-48 itula

* O nei auga e mafai ona tula'i mai ona o nisi fa'ama'i, ae le o le tui puipui. Saili le fautuaga mai lau foma'i po'o le tausi soifua pe afai o e popole.

Afai e te le o manino lelei i auga, po'o ua amata ona sili atu le tigaina, talanoa i lau foma'i fa'a-le-aiga pe vili le **Healthline ile numera 0800 358 5453**.

O le tui puipui e aoga e tete'e ile Koviti-19 i le taimi lenei

O fa'amaoniga ile asō, e fa'apea o le tui puipui e aoga tele e tete'e atu ai ile ituaiga vairusi mai Peretania ma Aferika i Saute. Afai ae iai se isi ituaiga vairusi fou e toe alia'e mai, e mafai ona vave suia le puipuiga lenei e fa'afetaui ile ituaiga vairusi fou.

O aoga tele le tui puipui e tete'e ile Koviti19

Ua fa'aailoa mai e su'esu'ega, o le tui puipui o le Pfizer e 90 ile 95% lona aoga i a'i latou ua uma ona faia tui.

E le'o mautinoa po'o le a le umi e puipuia ai tatou mai ai ile Koviti-19, ae pe a ma le valu masina pe iti'iti fo'i.

E mafai e isi tagata ona maua le Koviti-19 tusa lava pe ua uma ona fai tui puipui. A o tagata ua uma ona fai tui puipui, o le a itiiti le a'afia tele ma ailoga e mo'omia le alu ile falema'i.

O le mea lea e taua ai i o tatou tagata matutua fa'apea ma latou e iai maua i fa'ama'i tumau ole soifuaga ona fai a latou tui puipui.

O isi tagata e maua mai le imeli mai a latou foma'i fa'aleaiga e saili atu se avanoa e fai ai le tui puipui. Afai e te le'o resitara i se foma'i fa'aleaiga(GP), ole taimi lelei lenei e te resitara ai loa.

E fa'aapefea ona saili sou avanoa ile Pasefika Vaccination Centre?

E 2 nofoaga e faia ai tui puipui mo tagata Pasefika o lo'o tatala ma fa'aaoga i totonu o Aukilani. O le tasi o lo'o i Otara ile MIT Building, 5 Otara Road ma le isi o lo'o ile 7 Westgate Road, Westgate.

O nei nofoaga, e iai le auaigaluega Pasefika e tautatala i gagana Pasefika ese'ese, e mafai ona lagolago ia te oe ma lou aiga po'o lau ekalesia ile fa'agasologa o le faiga o lou tui puipui.

Afai e te agava'a mo le tui puipui, e mafai ona maua pe fai lou tui puipui i isi nofoaga. Ae afai e te mana'o e fai lou tui puipui ile nofoaga mo tagata Pasefika ona fai lea o mea nei:

1. O le a e mauaina se text po'o se imeli e vala'auina ai oe ina ia saili loa sou avanoa
2. Kiliki le link o lo o ta'ua mai le text po'o le imeli ina ia e maua le vaega e saili ai sou avanoa
3. Filifili Otara mo le nofoaga e faia ai lou tui puipui
4. Filifili le aso ma le taimi talafeagai mo oe
5. O le a logo atu oe i le text po o le imeli pe a fa'amautuina o lou avanoa

Mo le sailia o sou avanoa, vili le numera 0800 28 29 26 mai le itula e 8:00am i le 8:00pm, 7 aso o le vaiaso.

Mo nisi fa'amatalaga fa'afeso'ota'i
lau foma'i fa'alêaiga pe vili le
Healthline ile **0800 358 5453**

Prepare Pacific website **www.preparepacific.nz**

COVID 19 vaccines website:
**[www.covid19.govt.nz/health-and-wellbeing
/covid-19-vaccines](http://www.covid19.govt.nz/health-and-wellbeing/covid-19-vaccines)**

**This Resource was developed based on
the latest information available:
Updated 25th June, 2021**

Notes

Notes

PREPARE
PACIFIC

